FASİKÜL 28 – SAYFA 6
Çeviri: Regaip Minareci

Anadolu'dan gezi anıları

Yazan: Dr. Gunnar Jarring

İsveç Lund Üniversitesi genç Türkologlarından Dr. Gunnar Jarring bu kez Türkiye yollarına düşmüş. Gezi anılarını bir makale şeklinde bize aktardığı için kendisine minnettarız.

İstanbul'da yaşayan bir arkadaşım bana bir defasında şöyle demişti: "Aslında Anadolu'da görecek bir şey yok! Çünkü Ankara bir Avrupa kenti, hatta bazı alanlarda Avrupa'dan daha Avrupalı, bu yüzden bir şeyler görebilmek için Anadolu'ya gitmen gerekmez. Ayrıca Anadolu'da ne var ki! Dağlar, güneşten kavrulmuş tarlalar… Bence İstanbul'da kalmalısın! Buradaki muhteşem binalar üzerinden tüm Osmanlı tarihini başından sonuna inceleyebilirsin."

Bir Türkolog olarak bu sözlerdeki abartıyı zaten bir çırpıda fark etmiştim. Coğrafi açıdan bakıldığında Anadolu gerçekten dağlık bölgedir, ama en güzel kaynakları sağlayanlar da dağlar değil midir? Maden hazineleri dağlarda gizlidir ve bir bölgede sadece suyun bulunması, Konya örneğinde olduğu gibi, tüm dağları en verimli tarlalara dönüştürür. Konya'da yapay sulama tekniğiyle, yaylalardan uçsuz bucaksız tahıl ve pamuk tarlaları ortaya çıkmıştır. 1930 yılında bana rehberlik eden bir Fransız, bu bölge için şunları söylemişti: "Trenimiz şimdi hiçbir çekiciliği olmayan, sürülmemiş yaylalardan geçmektedir…" Bu, o zamanlardı… Yeni Türkiye, sözde verimsiz toprakların su yardımıyla nasıl işlenebileceğini gösterdi. Tanrı Anadolu'ya güneşi zaten bonkörce bağışlamış… İç Anadolu bölgesinin güzelliği belki özellikle de bu güneşte, mesafeye göre renk değiştiriyor hissini veren ve sadece bir sanatçı ya da renkli bir fotoğraf filmiyle tespit edilebilen güneşten kavrulmuş dağların tepesindeki beyaz bulutlarda gizlidir… Bulut gölgeleri kocaman karakuşlar gibi bıkıp usanmadan toprakta gezinip dururlar. Böyle bir manzaranın güzelliğini fark edemeyen, ne yazık ki kendini içinde bulunduğumuz materyalist çağa kaptırmış demektir.

Anadolu'nun manzarası karşısında ilk duygum şu oldu: İşte Orta Asya! Aynı dağlar, aynı geniş yaylalar, aynı kavaklar, çobanların koyun ve keçilerini otlattıkları tarlalarda aynı ot kokuları – ve tıpkı Konya ve Kayseri'de de olduğu gibi Orta Asya şehirlerindeki aynı toz… Birkaç Orta Asya şehrini anmak gerekirse, Kaşgar, Taşkent ve Mezar-ı Şerif'de epeyce kalmış ve bu kurakça ama tertemiz toprakları çok sevmiştim. Anadolu'daki her şey bana Orta Asya'yı hatırlattığı için burada hiç yabancılık çekmedim. Belki Orta Asya'dan gelen ilk Türkler de zamanında aynı duygulara kapılmışlar, Anadolu dağlarının eteklerinde Orta Asya'dakinden farkı olmayan tabiatı, iklimi ve yaşam şartlarını bulmuşlar, bu yüzden geldikleri yere geri dönmeyi akıllarından bile geçirmemişlerdir.

Pamir ve Tienşan'ın yüksek dağları da Toroslar'da karşıma çıkmıştı. Trenden dışarı baktığımda yerden hiç kalkmayacağı ve asla erimeyeceği açıkça belli olan karları, vadilerde ise geniş, karanlık ormanları gördüm. Uzunca zamandan beri Türkiye'yi diğer ülkeler ve kültürlerle bağlayan karayolu, yönünü ovalara çevirmiş, nehirlerin peşi sıra uzanıyordu. Zaman zaman, üzerinden develer, atlar ve eşeklerden oluşan bir kervanın geçtiği eski köprüler gözüme çarpıyordu. Kervanların başında yüzleri güneşten yanmış, rengarenk yöresel kıyafetler içinde kadın ve erkekler vardı; işte bu sahneler de beni Orta Asya'ya götürüyordu… Bu insanlar, yaylalara doğru yola çıkmış, Adana, Tarsus ve Mersin yörelerinin Türkmenleri idi. Toroslar ve Toroslar'ın kuzeyi Türkmenlerin siyah çadırları ve yüksek yerlerde otlayan sürüleriyle doluydu. Türkmenler, tıpkı Orta Asya'daki kardeşleri gibi, özgürlüklerine düşkün, yürekleri tertemiz, endamlı insanlardır.

Tren, aşağı doğru yol alıyordu. Manzaraya ve ardına atılmış derin çizgi gibi Kilikya Kapısı gözlerimizin önünde belirdi; güneşin tam karşısında ise Adana'nın geniş yaylaları, Türkiye'nin en zengin bölgesi uzanıyordu. Tren köprüden geçerken, o yükseklikten tarlaların başlangıç noktaları görülüyordu. Ormanlar seyrekleşiyor, tarıma elverişli hale getirilmiş topraklar genişledikçe genişliyor, devşirilmiş saman, sürülü tarlaların üzerinde altın halkalar gibi serili duruyordu… Köylüler hala eski sisteme göre sabanla tarlayı sürüyor olsa da, Adana bölgesinde iş başındaki modern harman makineleri dikkatimizi çekmişti. Bu da gösteriyordu ki, Türkiye kısa bir zaman sonra toprağından çok daha fazla mahsul alır hale gelecek ve böylece iktisadi açıdan daha önemli konuma yükselecekti.

Yeniceliler yakınlardaki pamuk tarlalarında çalışıyordu. Yenice ise öğle güneşinin altında uykuya dalmıştı. Ülkesinin yeniden yapılanma döneminin emekçilerinden olacağı her halinden belli küçük, ama irice bir oğlan tek başına caddenin ortasında durup, bize bakıyordu. Anne ve babası, Kayseri'de yeni açılmış fabrikalara ülkenin refahı için yeterince ham madde gönderebilmek uğruna tarlalarda çalışıyordu. Aynı şekilde Adana ve Tarsus dolaylarındaki pamuk tarlalarının mahsulleri de, Kayseri'yi modern bir sanayi şehrine dönüştürmek için kullanılıyordu. Kayseri'de iş ve ekmek artık boldu ve emektar şehir dış görünümünü değiştirmeye yüz tutmuştu bile… Eskimiş ve dökük çarşı yıkılıyor, yeni binalara yer açılıyordu. Cumhuriyet Meydanı'nda önü yemyeşil parklarla güzelleştirilmiş, çepeçevre tarihi surlarla korunan yeni binalar yükselmişti.

Tarihi Tarsus şehri benim açımdan olağanüstü bir maceraydı. Tarsus, aslında güzel bir şehir sayılmaz; denizden epey mesafede soğuk rüzgarlar alan bir yayla kentidir. Ama Tarsus'ta Özbek kimliğine bürünmüş yine bir parça Orta Asya ile karşılaştım. Eski Türk topluluklarının temsilcilerinden olan Özbekler üzerinde uzun bilimsel çalışmalar yapmaktan büyük zevk duymuştum. 90 yaşındaki Özbek Hidayet, atalarının yaklaşık 600 yıl önce Tarsus'a nasıl geldiklerini bana gururla anlattı. Anadolu'ya gelirken onların geçtiği şehirlerin ve köylerin isimlerinin yazılı olduğu ve atalarının Tarsus'ta diğer Türk toplulukları ile nasıl iç içe yaşadıklarını anlatan belgeler gösterdi. Yaşlı adam kendini bir yanıyla bir Özbek gibi hissetse de öncelikle Türk'tü; bu ülkenin kalkınması için, büyük bir iradenin eseri olan ve hepimizin hayranlıkla izlediği yeni Türkiye'nin gösterdiği bütün çaba ve emeklere o da hararetle katılıyordu.

Resim altları:

S.6:

Ankara yakınlarında dağlık arazi

S.7:

Üst resim:

Toroslar’da bir değirmen (Arka planda Toros Dağları)

Alt resim:

Çankırı yakınlarında karakteristik bir İç Anadolu arazisi

S. 8:

Kilikya Kapısı

S.9:

1) Tarsus’ta Özbek stilinde minare

2) Büyük Camii, Tarsus

3) Cumhuriyet Meydanı, Kayseri

S.10

Üst resim:

Kayseri’nin verimli toprakları (Arkada Erciyes Dağı)

Alt resim:

Kayseri’den kent görüntüsü (Arka planda Erciyes Dağı, 1400 m)

S.11:

Toroslar

S.12:

Toroslar’da Birecik Yaylası

S.13:

Üst resim:

“Bulut gölgeleri kocaman karakuşlar gibi bıkıp usanmadan toprakta gezinip dururlar”… Bir Anadolu manzarası

Alt resim:

İç Anadolu’da dağlık arazi